

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “УКРАЇНА” – ЛЬВІВ

входження в правове середовище, залучення до правових цінностей і культурних досягнень суспільства, втілення культурних надбань в правомірній поведінці, правова вихованість.

Проведене дослідження, безумовно, не претендує на повне висвітлення всіх питань, що стосуються розглянутої проблеми. У ньому дослідженні лише основні фактори, що впливають на соціалізацію особистості. Важливими залишаються питання формування правової компетентності молодших підлітків, перевиховання молоді засобами правового виховання, подолання асоціативної поведінки вихованців шкіл-інтернатів та ін.

1. Божович Л.И. *Личность и её формирование в детском возрасте (Психологическое исследование)* / Л.И. Божович – М.: “Просвещение”, 1968. – 464 с.

2. Козубовський Р. *Правове виховання як засіб формування правової культури* / Р. Козубовський // *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота.* – Ужгород, 2008. – Вип. 15. – С. 91 – 93.

3. Крайг Г. *Психология развития* / Г. Крайг, Д. Бокум – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 940 с.

4. Кульбач С.О. *Правова активність та правова соціалізація молоді на сучасному етапі розвитку української держави [Електронний ресурс]* / С.О. Кульбач

// *Альянс наук: учёный – учёному: [материалы IV Международной научно-практической интернет-конференции 18 – 20 марта 2009 г.]*. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_18/is6_kulbach.htm

5. Кушнарьев С.В. *Особенности социализации и формирования личности неповнолетнего правонарушителя* / С.В. Кушнарьев // *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць: у 2 кн.* – К.: ПП Звоніченко Д.Г., 2007. – Вип. 10, кн. 2. – С. 162 – 169.

6. Мудрик А.В. *Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов* / А.В. Мудрик; под ред. В.А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 200 с.

7. Сидоренко Е.В. *Мотивационный тренинг* / Е.В. Сидоренко – СПб.: Речь, 2005. – 240 с.

8. Тюріна В.О. *Система цінностей і правова соціалізація майбутніх правоохоронців* / Тюріна В.О., Тюрін О.О. // *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць: у 2 кн.* – К.: Вид-во ЖДУ, 2006. – Вип. 9, кн. 2. – С. 156 – 160.

9. Фіцула М.М. *Педагогіка: навч. посіб.* / М.М. Фіцула – [2-е вид., випр., доп.]. – К.: Академвидав, 2005. – 560 с.

10. Холодная М.А. *Психология интеллекта. Парадоксы исследования* / М.А. Холодная – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2012

УДК 796/799:061.2(477)(09)

Олександр Логвиненко, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і оздоровчих технологій,

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “УКРАЇНА” – ЛЬВІВ

Стаття присвячена розгляду історії створення та діяльності спортивного товариства “Україна” – Львів. Аналізуються досягнення і проблеми в його діяльності, роль окремих спортсменів у його становленні.

Ключові слова: товариство, футбол, волейбол, змагання, хокей, спорт, діяльність, національна ідея.

Літ. б.

Постановка проблеми. Сто років відділяє нас від створення на західноукраїнських землях у Львові спортивного товариства під назвою “Україна”. Складною була його історія, різнобічною та плідною національно-патріотична діяльність.

Історія різних спортивних товариств, що стверджували на західноукраїнських землях (сер. XIX – поч. XX ст.) спортивний рух як український, національний містить чимало цікавих сторінок їхнього розвитку. Спортивні товариства “Сокіл”, “Січ”, “Луг”, “Поділля”, “Сянова чайка” та інші проводили не тільки спортивну, а й громадську,

культурно-просвітницьку діяльність, що спрямовувалась на фізичний та духовний розвиток українців в умовах австро-угорського та польського панування, на формування їхньої національної самосвідомості, прагнення до свободи, національного самоутвердження, краще майбутнє української нації [5].

Серед цих спортивних товариств суттєву роль на початку XX ст. відіграло товариство “Україна” – Львів, унікальність якого полягала в тому, що, як зазначав Р. Савчак, один із його представників: “С.Т. “Україна” було не лише першим взагалі українським спортивним

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “УКРАЇНА” – ЛЬВІВ

товариством, але однією з перших наших політичних чи інших установ, яка у своїй назві вжила слово “Україна” [3, 4].

При відзначенні 2007-го року 95-річчя утворення товариства у Львові була проведена науково-практична конференція. У ній брали участь провідні науковці галузі фізичної культури, практики фізичного виховання, студенти, історики українського спорту. Предметом виступів М. Герцика, В. Мороза, О. Винничука, Я. Бондара, Ю. Козія, С. Розака, І. Яремка були різні аспекти спортивної діяльності товариства “Україна” – Львів. У них домінувала думка про важливість товариства для утворення української національної державності [1, 56].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що в контексті осмислення української національної історії та культури, увагу науковців все більше привертають проблеми становлення і розвитку фізичної культури і спорту в Україні, зокрема і на західноукраїнських землях. До них звертаються О. Вацеба, О. Винничук, Я. Луцький, Г. Малка, Є. Приступа, Н. Пангелова, Я. Кулик, С. Костюк, М. Петренко, Б. Трофим’як, С. Філь, О. Худолій, А. Цьось. Але досліджень, у яких аналізувалося б діяльність спортивних товариств, зокрема і “України” – Львів, ще недостатньо.

Майже не використовується мемуарна література як джерельна база досліджень. Про це слушно висловився видатний футболіст, колишній капітан футбольної команди товариства “Україна – Львів, автор книги спогадів “З футболем у світ”, виданій у Канаді (1985 р.), – Олександр Скопєнь: “До цього часу ми таки не дочекалися появи джерельної історії таких заслужених спортових і фізкультурно-виховних організацій у Західній Україні, як “Січ”, “Сокіл-Батько”, “Луг”, “Пласт” і Український Спортовий Союз” [4, 8].

Мета статті: розкрити деякі аспекти виникнення і діяльності спортивного товариства “Україна” – Львів, обравши основною джерельною базою мемуарну літературу.

Виклад основного матеріалу. Створення спортивного товариства “Україна” має свою передісторію, невіддільну від початку українського спорту у Львові. Про його зародження розповів у своєму нарисі “Початки українського спорту у Львові” Тарас Франко, який писав, що він виник на початку ХХ ст. з майвок. Молодь української академічної гімназії разом з проф. Р. Цеглинським кілька разів у травні та червні здійснювала прогулянки за містом. Там проводилися різні рухові забави, а потім гра у

м’яч. Але ця гра супроводжувалася труднощами, адже Р. Цеглинський не знав, що з м’ячем робити. Т. Франко зауважував, що Р. Цеглинський як філолог чув щось про *har-pastum*, але правила гри у футбол були йому чужі і невідомі. Найлегше виходило з встановлення воріт, для чого “хлопці понаскидали по дві купи блюзок і шапок і брамки були готові” [3, 8]. Молодь ділилася на дві групи-дружини і нетерпеливо чекала початку гри, який, за словами Т. Франка, був дуже оригінальний. На середині місця гри лежав м’яч. Із обох сторін розбігалися найкращі бігуни дружин, які на швидкому бігу повинні були вдарити по м’ячу. А потім “наставала загальна чудова копанина і пекельний вереск. М’яч крутився як тріска в полонці, не мав виходу з-поміж ліса ніг...”. Т. Франко продовжував, що коли м’яч десь виривався, то “... гнали за ним завзятуші купи копунів, окружали збитою масою і лупили ногами куди попало, переважно по кістках товаришів. Згодом слабкі підкошені відступали, стиск проріджувався і можна було десь колись стрілити ворота” [3, 8]. Отже, грали у футбол хаотично, не керуючись ніякими правилами.

Становище почало змінюватися, коли в організацію футбольного процесу втрутився Іван Боберський, який вивчав системи фізичного виховання в Чехії, Пруссії, Швеції, Франції, мав спеціальність вчителя фізичної культури. Працюючи з 1903 року у названій вище гімназії, він почав навчати учнів гри в футбол за відповідними правилами. Згодом молодь української гімназії згуртувалася в об’єднання “Український Спортивний Кружок” – УСК. Ураховавши значний інтерес молоді до футболу, І. Боберський запросив із Праги фахового тренера п. Льомозу. Т. Франко відзначав, що це був низький, симпатичний блондин, добрий організатор, що володів феноменальною технікою гри. Це давало позитивні наслідки: рівень гри футболістів значно підвищувався вони почали змагатися не тільки між собою, а й з іншими командами у Львові. Члени УСК мали можливість займатися футболем, легкою атлетикою, боксом, хокеєм, лижним спортом. Разом із І. Боберським вони виїжджали в інші міста для пропаганди різних видів спорту, сприяння в організації спортивних клубів і товариств [5, 186].

Спортивна діяльність стала поширюватися на вищу школу. Виникла потреба у створенні товариства, яке б враховувало нові обставини. За пропозицією І. Боберського на початку 1911 р. розпочалося заснування спортивного товариства студентів вищих шкіл міст Львова. Значну

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “УКРАЇНА” – ЛЬВІВ

активність у цьому процесі виявили С. Гайдучок, Г. Лучаківський, В. Паліїв, М. Яворський, завдяки старанням яких на загальних зборах студентів 22.09.1911 р. було остаточно вирішено організувати спортивне товариство. А офіційною правовою датою визнання товариства під назвою “Україна” було 26 листопада 1911 р., коли австрійське намісництво у Львові заявило, що не заперечує проти його заснування і затвердило статут і назву спортивного товариства “Україна” [5, 187; 4, 98]. Стосовно назви “Україна” Тарас Франко у своїх спогадах відзначав, що проектувалися різні назви, але залишилася “назва всім дорога, назва майбутньої держави “Україна” [3, 9].

Виступаючи на святкуванні 70-річчя товариства “Україна” у Філадельфії, куди з’їхалися представники спортивних товариств із різних континентів, колишній капітан футбольної команди Олександр Скоцень відносно назви товариства сказав: “Уже сама назва товариства була в той час політичним актом, бо треба пригадати, що слово “Україна” чи прикметник “український” в тих невідрадних обставинах означали прямий виклик усьому, що в умовах чужих окупацій і ворожих впливів виросло на українському ґрунті, виклик усьому, що в якомусь відношенні зберігало нас в шевченківському ідеалі, що тільки “у власній хаті може бути своя власна сила, правда і воля!” [4, 631].

О. Скоцень, згадуючи у написаній ним книзі вибір назви товариства на зборах студентів-спортсменів у 1911 р., відзначив, що при цьому важливо було покласти край усім затіям “польонофілів”, “австро-мадярів”, “москвофілів” та інших “філів”, які намагалися зневажати або знищити національний український дух. Він констатував: “Українська національна ідея, хоч ними придушувана, жевріла серед українських мас. Їй треба було дати себе виявити. Тому назва репрезентативна, назва всім дорога, назва держави “Україна”, полонила серця всіх присутніх [4, 97].

За час існування товариства в Західній Україні (1911 – 1944 рр.) воно очолювалося 15-ма головами. Ними були: М. Яворський (перший голова), А. Зелений, Г. Дорожинський, П. Зимак, Т. Франко, С. Слезак, О. Васюта, Л. Лісевич, Ю. Савчак, М. Лазорко, Є. Нагірний, О. Левицький, О. Навроцький, О. Шепарович, В. Блавацький [3, 10].

Активними членами товариства, які досягали визначних спортивних результатів, виявили себе О. Верхола, Д. Вахнянин, Ю. Глушевський, Є. Жарський, І. Кобзар, Я. Колтунюк, С. Конашевич, Ю. Ломага, Г. Лучаківський, Т. Мартинець, К. Милькевич, брати Мікльоші та Магоцькі, В. Паліїв,

О. Перфецький, О. Радловський, В. Степанів, брати Скоцені, Г. Терлецький, С. Чучман, Ф. Черник та Ю. Шепаровичі, Петро і Тарас Франко (сини І. Франка) та багато інших [3; 4; 5].

Діяльність товариства розгорталась у різних видах спорту. У ньому діяли секції футболу, волейболу, баскетболу, ручного м’яча, боксу, велоспорту, хокею, ковзанярства, легкої атлетики, лижного спорту, шахів, туризму. Як зазначав О. Скоцень, це спортивне товариство з перших днів заснування вибрало правильну дорогу, добилося значних успіхів, передавало свої знання і “розливало життєдайну спортову кров по всій західноукраїнській землі” [3, 6].

Цікавими є спогади-розповіді піонерів товариства О. Бучацького, Є. Дачишина, Ю. Дицьо, Є. Загачевського, О. Муця, О. Новицького, Є. Пашина, Р. Савчака, О. Скоценя, Т. Франка [3]. Вони образно відтворюють діяльність різних ланок товариства та його окремих представників. При ознайомленні із ними стають не тільки відомими, а й ніби відчутними як загальна атмосфера змагальної діяльності спортсменів, так і їхні успіхи і невдачі, думки і почуття, особисті долі. Для прикладу наводимо уривки із спогадів О. Муця, який у еміграції згадував рідний Львів, свою футбольну молодість у ньому. Він писав про атмосферу в день змагання, заповзятість спортсменів у їх прагненні перемогти: “Змагуни “України”, це була гордість для українців – “львов’яків”. Та чи тільки львов’яків? Кожні змагання були великою подією для болільників спорту. Миський рух був збільшений у ту годину, коли треба було їхати на грище. Переповнені трамваї сопіли та стогнали, зате голосно дзенькали, як моторові торували дорогу, везучи глядачів на стартову площу”; “Змагуни всі, як один, змагалися до тієї міри завзято, щоб за всяку ціну здобути перемогу, тоді інакше змагун виглядав в очах своєї публіки, яка прямо своїх змагунів обожала ...” [3, 27].

Не бракувало автору й гумористичної тональності в описі, що стосувався реакції глядачів при програші команди: “Після програних змагань горе було і жінці, і дітям... Тоді в хаті володів панахидний настрій”. Або: “Але так як у нас, у Львові докоряли, то хіба ніде: – “А щоб тебе рідна мама не пізнала, ти пагалаху остатний!” Чи не сочисто і не з перцем? Так, з перцем, але зі щирим серцем” [3, 27]. Поміж собою спортсмени виявляли справжню дружбу. Серед них діяло гасло: “всі за одного й один за всіх”. Завершив свої спогади О. Муць тим, що він не забув і ще чує підбадьорюючі голоси публіки: “Україна, темпо! Україна, темпо!”

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “УКРАЇНА” – ЛЬВІВ

Особливо глибоко діяльність футболістів “України” проаналізував О. Скоцень [4]. Він детально розкрив історію футбольної команди, її склад у різні роки, тактику і результати проведених змагань, свою участь у футбольних іграх. Він високо оцінював гру І. Кобзюра, В. Лисика, В. Магоцького, І. Мікльоша, О. Петріва, М. Гошовського та багатьох інших футболістів.

О. Скоцень яскраво описував окремі футбольні зустрічі, однією з яких була гра в Чорткові з військовою футбольною командою “КОП” (Корпус Охорони Пограніча), що повністю складалась з військовозобов’язаних, кращих і талановитих футболістів із Західної Польщі. Гра була цікавою і результативною. Українська команда перемогла надзвичайно сильну команду з рахунком 6:0. “Розгром бундючної команди “КОП” у місці його осідку і на його майдані ввів українців у нечуваний ентузіазм. Оклики “Слава Україні!”, “Слава українським футболістам!” довго, довго не вгавали. Прихильники команди несли спортсменів на руках як витязів, переможців” [4, 178].

Упродовж 33-річного існування футбольна команда провела сотні змагань із командами Західної України, Румунії, Чехословаччини, з польськими футболістами з Галичини і Західної Польщі та закордонними угорськими і німецькими командами. О.Скоцень висловлював думку, що футболісти, які виступали під знаменами СТ “Україна”, володіли європейськими ознаками майстерності. Вони самовіддано захищали поза межами вітчизни честь і славу української держави [4, 386]

“Україна” як спортивне товариство відзначалося активністю не тільки в футболі. Однією з її кращих команд були велосипедисти. Є. Дачишин у своїх спогадах “Наколесники – слава СТ “Україна” – Львів” зауважував, що хоча велоспорт розвинувся в товаристві відносно пізно, але згуртував дуже добрих спортсменів. Найкращими спортсменами-велосипедистами були Буцик, Бабій, Єзерський, Івасів, Колтуцький, Логаз, Левкович, Лата, Свірський, Степаняк, Панчак, Рудницький, Червінський, Федак [3, 22].

Особливих успіхів у велоспорті домагалися І. Бабій і М. Степаняк. І. Бабій народився у Львові і з юнацьких років тренувався і брав участь у змаганнях, здобуваючи переважно перше або друге місце. Так влітку 1938 р. І. Бабій виборов індивідуальну першість міста Львова на трасі Львів-Яворів-Львів довжиною 100 км, встановивши рекорд із часом 3.04 год. У тому ж році на тій же трасі у групових змаганнях львівських команд перше місце здобула секція

велосипедистів “України” (Бабій, Степаняк, Буцик, Івасів) з часом 3.10 год. Восени того ж року І. Бабій був першим на 10-кілометровій перегоновій трасі, а у змаганнях парами на цю ж відстань став першим разом із Степаняком. У 1940 р. І. Бабій переміг у Києві на трасі Київ-Чернігів-Київ, де змагался 50 найкращих спортсменів України. Великі маси глядачів із великим ентузіазмом вітали переможця, виявляючи свою симпатію до спортсмена Західної України. А у 1941 р. І. Бабій переміг у чемпіонаті України на трасі 150 км у Києві, і того ж року виграв індивідуальний чемпіонат Радянського Союзу на 150 км. Значний внесок у розвиток велоспорту в товаристві внесли його керівник Я. Яримович та заступник – М. Петруняк [3, 22].

Питанням становлення та розвитку хокею в товаристві “Україна” присвятили свої спогади його колишні гравці О. Бучацький та Ю. Дицьо [3]. Хокейна секція у товаристві формувалася у 1927 – 1928 роках. Її організаторами були С. Копашевич, Р. Дицьо і М. Труш (син відомого українського митця).

На своїх формах хокеїсти мали напис “Україна”. У той час у Польщі тільки декілька хокейних клубів грало на доброму рівні. Хокей був не дуже популярним. Спочатку хокеїсти “України” змагалися у класі “Б”, а потім перейшли до вищого класу “А”.

О. Бучацький відзначає таку особливість. Перші хокеїсти “України” майже всі водночас були і футболістами. Наприклад, у 1928 р. Скрипій, Гофрик, Гришук, Р. Дицьо, М. Труш, В. Кобзар, О. Петрів, В. Лисик, Л. Ліщинський грали не тільки в хокей, а влітку і в футбол.

Найкращим хокеїстом у перші роки діяльності хокейної команди був її капітан – Мирон Труш. Він був майстром індивідуальної гри, за технікою гри – набагато перевершував інших хокеїстів.

Велика увага в команді приділялась молодим хокеїстам. Наприклад, у 1934 р. у складі дружини трое спортсменів (Р. Маринець, А. Харківський, О. Бучацький) мали по 16 років, двоє (М. Бубела, Є. Магальяс) по 18, тільки чотири – по 21-му (М. Скрипій, Р. Дицьо, В. Лисик, Ю. Ліщинський). Завдяки регулярним тренуванням, сильній волі, бажанню перемогти юні хокеїсти домагалися постійного руху вперед. Це дало свої позитивні результати. У 1938 році хокеїсти “України” вибороли друге місце у Львові і право брати участь у іграх за першість країни (Польщі).

Найкращим воротарем команди, який грав від самого початку її організації і до завершення діяльності був М. Скрипій. Як приклад успішних

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Ігор О. Бучацький називає матчі, що були проведені українськими хокеїстами "України" у Кракові і Кричиці (1941 р.). Суперниками команди були хокеїсти клубів, в яких поруч із німцями та чехами були "тузи" польських дружин. Українські хокеїсти перемогли з рахунками 6:1; 4:2; 4:1; 8:5; 6:1.

Перемога в тих двох турнірах була найкращим успіхом українських хокеїстів від початку існування команди. Німецька преса зачислила українців до найкращих хокейних команд Європи [4, 293; 3, 20].

Висновки. Отже, спортивне товариство "Україна" – Львів має багату історію. Її діяльність на західноукраїнських землях була багатоаспектною, сприяла пробудженню національної самосвідомості та патріотичних почуттів українців. Поглиблене вивчення спортивних досягнень товариства є

актуальним і в умовах сучасного українського життя.

1. Вацеба О. *Україно! Темпо!* // О. Вацеба // *Фізичне виховання в школі.* – 2007. – № 1. – С. 56.

2. Пангелова Н.Є. *Історія фізичної культури* // Н.Є. Пангелова. – К.: *Освіта України*, 2010. – 294 с.

3. *70-річчя заснування спортивного товариства "Україна" – Львів. 1911. – Філадельфія-Торонто, 1981. – 118 с.*

4. Скоцень О. *З футболу у світ* / О. Скоцень. – Торонто, 1985. – 638 с.

5. Трофим'як Б.Є. *Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні* / Б.Є. Трофим'як. – К.: *ІЗМН*, 1997. – 424 с.

6. Філь С.М., Худолій О.М., Малка Г.В. *Історія фізичної культури* / С. Філь. – Харків: "ОВС", 2003. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012

УДК 1:37(477)

Надія Ашиток, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціальної кафедри та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Формування професійних умінь, у тому числі комунікативних, у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів неможливо здійснити лише шляхом опанування теоретичного матеріалу. Розв'язання цієї складної задачі забезпечується практичними заняттями та соціально-педагогічною практикою.

Ключові слова: комунікативна компетентність, соціально-педагогічна діяльність, соціально-педагогічна практика.

Лит. 16.

Постановка проблеми та аналіз публікацій. У часи соціально-економічної та політичної кризи гостро сприймаються проблеми виховання нових поколінь, оскільки без їх розв'язання неможливий подальший розвиток суспільства. Тому до освітніх питань у такі періоди звертаються представники різних наук – педагоги, філософи, соціологи. Особливо часто науковці сучасної України переймаються проблемами комунікативної компетентності в освітньому дискурсі. До цих науковців належать О. Акулова, Б. Гершунський, Л. Захарова, В. Нароліна, Н. Побірченко, В. Соколова В. Соколов та ін. [1; 9; 10; 12; 13].

Комунікативна компетентність соціальних педагогів, безперечно, необхідна для ефективної соціально-педагогічної діяльності, а тому є сенс у закладах професійної освіти приділяти належну увагу її формуванню протягом всього часу

навчання студентської молоді, яке з позицій його алгоритмізації поділяється на етапи: діагностичний, на якому з'ясовуються наявність комунікативних здібностей у студентів, їхній комунікативний потенціал, ступінь початкової мовної сформованості студентів-першокурсників, що набута ними на попередньому етапі навчання – переважно в загальноосвітній школі або педагогічному коледжі; теоретично-навчальний, що передбачає засвоєння студентами комунікативних знань, що є узагальненим досвідом людства в комунікативній діяльності; практично-навчальний, спрямований на формування комунікативних навичок – автоматизованих свідомих дій, що сприяють швидкому відображенню у свідомості комунікативних ситуацій, визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу й відповідного впливу на нього у процесі соціально-